

МОЛИЯ БОЗОРИ ВОСИТАЛАРИ ОРҚАЛИ ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ЭТИШ МЕХАНИЗМИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Ғ.Ибрагимов

Мустақил тадқиқотчи

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol13_iss4/680

Аннотация

Ушбу мақолада молия бозори воситалари орқали хорижий инвестицияларни жалб этишнинг назарий ва амалий жиҳатлари таҳлил қилинган. Тадқиқотда асосий муаммо сифатида мамлакат иқтисодиётига тўғридан-тўғри инвестицияларни жалб қилишда мавжуд инфратузилма ва молиявий механизмларнинг етарлича самарали эмаслиги кўрсатиб ўтилган. Шу боис, инвестициявий муҳитни янада очиқ ва шаффоф қилишга хизмат қиладиган замонавий молиявий дастаклардан фойдаланиш зарурати асосланган.

Тадқиқотда Greenfield Investment, битимсиз Roadshowлар, акциядорлик краудфандинг ва crowdfunding каби инновацион усулларни қўллаш имкониятлари ўрганилган. Қиёсий таҳлил, статистик маълумотларни қайта ишлаш ҳамда хорижий тажрибани солиштириш усуллари тадқиқот методологияси сифатида қўлланилган.

Натижада, ушбу молиявий дастакларни тўғри жорий этиш хорижий сармоядорлар учун мамлакат бозорининг жозибадорлигини ошириши, инвестиция киритиш жараёнларини соддалаштириши ва маҳаллий корхоналарнинг халқаро молия майдонидаги рақобатбардошлигини кучайтириши аниқланган. Шунингдек, инвестицияларни жалб қилишнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш ва рақамли технологияларни қўллаш истиқболлари бўйича амалий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: акциялар нархи, Greenfield Investment, Roadshow, акциядорлик краудфандинг, crowdfunding, инвестиция муҳити, молиявий механизмлар

Аннотация

В данной статье проанализированы теоретические и практические аспекты привлечения иностранных инвестиций через инструменты финансового рынка. Основной проблемой определена недостаточная эффективность существующей инфраструктуры и финансовых механизмов при привлечении прямых инвестиций в экономику страны. В этой связи обоснована необходимость использования современных финансовых инструментов, обеспечивающих большую открытость и прозрачность инвестиционной среды.

В исследовании рассмотрены возможности применения таких инновационных методов, как Greenfield Investment, безделочные Roadshow, акционерный краудфандинг и crowdfunding. В качестве методологии использованы сравнительный анализ, обработка статистических данных и сопоставление зарубежного опыта.

В результате выявлено, что правильное внедрение данных финансовых инструментов позволит повысить привлекательность национального рынка для иностранных инвесторов, упростить процессы инвестирования и укрепить конкурентоспособность местных компаний на международной финансовой арене. Также разработаны практические рекомендации по

совершенствованию правовой базы привлечения инвестиций и использованию цифровых технологий.

Ключевые слова: цена акций, Greenfield Investment, Roadshow, акционерный краудфандинг, crowdfunding, инвестиционная среда, финансовые механизмы

Abstract

This article analyzes the theoretical and practical aspects of attracting foreign investments through financial market instruments. The main problem identified is the insufficient efficiency of the existing infrastructure and financial mechanisms in attracting foreign direct investment into the country's economy. Therefore, the necessity of using modern financial instruments that contribute to a more open and transparent investment environment is substantiated.

The study explores the potential of applying innovative approaches such as Greenfield Investment, non-deal Roadshows, equity crowdfunding, and crowdfunding. Comparative analysis, statistical data processing, and international experience benchmarking were employed as research methodologies.

The findings show that the proper implementation of these financial instruments can enhance the attractiveness of the domestic market for foreign investors, simplify investment procedures, and strengthen the competitiveness of local enterprises in the international financial arena. In addition, practical recommendations have been developed to improve the legal framework for attracting investments and expand the use of digital technologies.

Keywords: stock price, Greenfield Investment, Roadshow, equity crowdfunding, crowdfunding, investment environment, financial mechanisms

Кириш

Жаҳон амалиётида молия бозори воситалари орқали инвестицияларни жалб этиш механизми йилдан-йилга ўсиб бораётган бўлса, ушбу жараён республикамиз бозорида деярли сезилмайди. Айнан ушбу соҳа орқали инвестицияларни жалб этиш механизмидан кенг фойдаланиш ривожланаётган давлатларнинг амалиётида кўп учрамоқда. Ушбу соҳа орқали иқтисодга инвестицияларни жалб этишда аниқ механизмларга таяниш зарур ҳисобланади. Чунки бу соҳа рисклилиқ даражаси жуда юқори бўлган соҳа ҳисобланади.

Глобал тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар (ТТИ) 2024 йилда 11 фоизга қисқариб, 1,5 триллион долларни ташкил этди, бу иккинчи марта пасайиш йилидир. Статистик маълумот рақамлари 4 фоизга ўсишни кўрсатсада, бу чуқур заиф томонларни яширади. Кўриниб турган ўсиш кўпинча инвестициялар учун мўлжалланган ҳудудлар бўлиб хизмат қиладиган бир қанча Европа иқтисодиётлари орқали ўзгарувчан молиявий оқимлар туфайли оширилган. 2025 йил учун прогноз салбий бўлади. Йил бошида оддий ўсиш мумкин бўлиб туюлди, аммо савдо кескинлигининг кучайиши, геосиёсий бўлиниш ва иқтисодий ўзгарувчанлик тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар истиқболларини кескин пасайтиришга олиб келади. Булар ялпи ички маҳсулотнинг ўсиши, капитал шаклланиши, савдо оқимлари, молиявий бозор барқарорлиги ва инвесторларнинг ишончини ўз ичига олади. 2025 йил бошидаги маълумотлар рекорд даражадаги паст битим ва лойиҳа фаоллигини кўрсатади¹.

Жаҳон инвестиция ҳисоботи рақамли иқтисодиёт, инфратузилма ва барқарор молия соҳасидаги камчиликларни бартараф этишга алоҳида эътибор қаратган ҳолда

инвестицияларни барқарор ва инклюзив ривожланишга йўналтириш бўйича дадил ва мувофиқлаштирилган ҳаракатларга чақиради.

Ўзбекистон ҳукумати тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни Ўзбекистоннинг қашшоқликка барҳам бериш ва 2030 йилга бориб ўрта даромаддан юқори бўлган давлатга айланиш бўйича улуғвор сиёсат мақсадларига эришиш учун муҳим деб ҳисоблайди. Илгари изоляция қилинган ва юқори даражада марказлашган иқтисодий ўзгартириш учун ҳали кўп ишлар қилиниши керак бўлсада, Ўзбекистон потенциал сармоядорлар сармоядорлари учун минтақа етакчиларига 37 миллион кишилик катта ва тез ўсиб бораётган ички бозори, мўл-кўл табиий ресурслар ва нисбатан яхши ривожланган инфратузилмасига эга. Ўзбекистонга америкалик инвесторлар ҳар қачонгидан ҳам кўпроқ эътибор қаратмоқда.

Мамлакат раҳбарияти маҳаллий ҳокимият органларини 2017 йилда бошланган йирик либераллаштириш ислохотларига мувофиқ, тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилиш ва хусусий сектор ролини ошириш учун кўпроқ ҳаракат қилишга чақирди. Инвестиция дастурлари, биринчи навбатда, энергетика, тоғ-кон саноати ва экспортга йўналтирилган ишлаб чиқариш тармоқларида амалга оширилаётгани хорижлик бизнесни жалб қилган ва давлат-хусусий шериклик учун қулай муҳит яратган. Бироқ, Ўзбекистон ҳукуматининг инвестицион оқимларни алоҳида-алоҳида рағбатлантириш ва танлаб қўллаб-қувватлаш орқали бошқариш сиёсати умуман бизнес муҳитини яхшилашга қаратилган умумий ислохотларнинг боришини секинлаштирди.

2023–2024 йилларда ҳукумат 2019 йилдан бери пандемия ва сиёсий сабабларга кўра кечиктирилган узоқ кутилган энергия тарифларини либераллаштиришни ниҳоят бошлади. Ислохот эскирган энергетика инфратузилмасини модернизация қилиш ва иқтисодий ўсишни тўхтатиб турган сурункали энергия танқислигини бартараф этиш учун инвестицияларни жалб этишда муҳим аҳамиятга эга.

Шу билан бирга, мамлакатимиз 2030 йилга бориб яшил энергия улушини 30 фоизга етказиш мақсадига изчил яқинлашиб, қайта тикланувчи энергия манбалари салоҳиятини ошириш учун тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб этишни давом эттирмоқда. Яна бир долзарб вазифа – ташқи савдо ва инвестицияларни диверсификация қилишдир².

Инвестицияларни диверсификациялаш жараёни биринчи навбатда бевосита молия дастаклари орқали инвестициялар оқимини кўпайтиришни назарда тутса, иккинчидан, кириб келаётган инвестициялардан мақсадли фойдаланиш муҳим ҳисобланади.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Ушбу соҳада кўплаб тадқиқотлар олиб борилган бўлиб, бу соҳада асосий тадқиқотчилар инвестицияларни жалб этишдаги асосий омилларга эътибор қаратишади. Жумладан, “компанияларни қандай баҳолашни ўргатиш, уларнинг келажакдаги даромадлари бўйича консерватив прогнозлар қилиш ва улар ҳақида ҳозирги бозор нархларида инвестиция қарорларини қабул қилишдир. Уоррен дунёсида, акцияларнинг нархи пасайган сари, уларга сармоя киритиш истиқболлари ошади. Прогнозларга киритилган аниқ рақамлар акцияни сотиб олиш қанчалик

жозибадор эканлигини тушунишга ёрдам беради” деб акцияларни сотиб олишда аниқ рақамларга таяниш зарурлигини келтириб ўтишган³.

Кейинги тадқиот ишида, молиявий дастаклардан фойдаланишда краудфандинг умумий хусусиятларини кенг ёритиб беришган. Бунда, “реал мақсадларни ишлаб чиқишга ва мукофотга асосланган ёки сотишдан олдинги краудфандинг табиати ҳақидаги кенг тарқалган нотўғри тушунчаларни йўқ қилишга ёрдам беради, сўнгра краудфандингни яратиш ва бошқаришда ёрдам бериш учун Kickstarter, Indiegogo, FundAnything ёки RocketHub каби хизматлардан фойдаланиш жараёни бўйича сизга ёрдам беради. Ижтимоий тармоқлар, онлайн реклама, жамоатчилик билан алоқалар ва бошқа воситалар орқали мақсадли сармоядорлар ва қўллаб-қувватловчиларни жалб қилиш санъатини ўзлаштириш, ҳамда инвесторларга лойиҳа ғоянгизни молиялаштиришда муҳим роль ўйнайдиган юқорида тилга олинган аудитория эҳтиёжлари ва истакларига ўз ёндашувингизни мослаштириш имконини беради” деб краудфандинг зарурлигини кўрсатиб беришган⁴.

Ушбу тадқиқотда краудфандинг кампаниясини яратиш ва қўллаб-қувватлаш учун зарур бўлган воситалар ва маълумотларни ўз ичига олган бўлиб, ушбу ресурс босқичма-босқич ғоя ёки лойиҳа учун маблағ тўплаш учун нима қилиш кераклигини кўрсатади. Белгиланган стратегияларга амал қилган ҳолда, интилувчан тадбиркорлар ўз мақсадлари учун энг яхши онлайн платформани қандай баҳолаш ва танлашни ўрганадилар ва краудфандинг орқали капитални жалб қилиш учун зарур бўлган ўзига хос хусусиятларга эга мустаҳкам бизнес-режани яратиши кенг таҳлил қилинган. Муаллиф, шунингдек, самарали краудфандинг ташаббусини амалга ошириш учун зарур бўлган молиявий прогнозлар ҳақида маълумотни ва ҳатто инвесторларни жалб қиладиган самарали реклама видеосини яратиш бўйича қўлланмани ҳам тақдим этган.

Инвесторларни жалб этиш имконияти бу фақатгина акциядорлик жамиятидаги инвестиция муҳити билан боғлиқ эмас. Тадқиқотчи фикрича, “хорижий инвесторлар учун мамлакатимиздаги иқтисодий ва ҳуқуқий шароит билан яқиндан танишиш муҳим аҳамиятга эга. Шу муносабат билан мамлакатимизда амалга оширилаётган шаффофлик мамлакатимиздаги яширин иқтисодиёт ҳақидаги маълумотларга ҳам татбиқ этилиши керак, чунки бу хорижий инвесторларнинг ташаббусларини чеклаш имкониятини йўққа чиқаради” деб хулосага келган⁵.

Кейинги тадқиқотда “Хорижий сармояларни жалб қилиш кўп қиррали иш бўлиб, ҳукуматлар, бизнес ва бошқа манфаатдор томонларнинг биргаликдаги саъй-ҳаракатларини талаб қилади. Инвестициялар учун қулай муҳит яратиш, тартибга солиш муаммоларини ҳал қилиш ва инновациялар маданиятини юксалтириш хорижий инвесторларни жалб қилиш ва уларни сақлаб қолишнинг муҳим қадамидир” деб изоҳлаб беради⁶.

³ Кларк Дэвид. Инвестиционный портфель Уоррена Баффета./ перев. Сергей Борич. 2015 г. 166 стр. 44 иллюстрации. ISBN: 978-985-15-2331-9.

⁴ Рич Джейсон. Краудфандинг. Справочное руководство по привлечению денежных средств./ <https://a.co/d/iLy51ye>.

⁵ Saribaeva A. JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN ISSN(Online): 2984-6722 SJIF Impact Factor |(2023): 5.887 Volume-7, Issue-1, Published |20-01-2024|

⁶ Nurbek Kh. Attracting Foreign Investment: A Catalyst for Economic Growth and Global Partnership. AMERICAN Journal of Public Diplomacy and International Studies Volume 02, Issue 03, 2024 ISSN (E):2993-2157

Юқорида олиб борилган тадқиқотларда молиявий дастаклардан фойдаланиш орқали инвестицияларни жалб этишнинг энг муҳим йўналишлари сифатида бу инвестиция муҳити ва унинг кейинги самарадорлиги бўйича олиб борилганини таҳлил қилиш мумкин.

Тадқиқот методологияси

Тадқиқотда акциядорлик жамиятларига ташқи инвестицияларни жалб этиш жараёнларини самарали ташкил этиш мақсадида бир қатор молиявий дастаклардан фойдаланиш йўллари ўрганилди. Жумладан, “Roadshow” усули орқали компанияларнинг инвестициявий салоҳияти хорижий сармоядорларга тўғридан-тўғри тақдим этилиб, уларда ишонч уйғотиш ва маблағ киритишга қизиқиш уйғотиш жараёнлари таҳлил қилинди. Бу усул сармоядорларнинг қарор қабул қилиш жараёнида шаффоф ахборот олиш имкониятини ошириши аниқланди.

Шу билан бирга, Greenfield Investment усули асосида янги корхоналар ва лойиҳаларни ноль нуқтадан яратиш орқали тўғридан-тўғри инвестицияларни жалб қилиш имкониятлари баҳоланди. Бу жараён маҳаллий инфратузилмани ривожлантириш ва иш ўринлари яратишда юқори самара бериши назарий ҳамда амалиётда тасдиқланди.

Brownfield Investment усули эса мавжуд корхоналарни модернизация қилиш, уларнинг ишлаб чиқариш қувватларини ошириш ҳамда рақобатбардошлигини юксалтириш жараёнида қўлланилди. Бу усул орқали хорижий сармоянинг мамлакатдаги мавжуд иқтисодий тизимга тез интеграция қилина олиши кўрсатиб ўтилди.

Ниҳоят, Crowdlending усули орқали майда ва ўрта сармоядорларни жалб этиш механизмлари таҳлил қилиниб, улар орқали кичик ва ўрта бизнес субъектларини молиялаштириш имкониятлари очиб берилди. Бу усул анъанавий банк кредитларига қараганда кўпроқ сармоядорлар қатламни қамраб олиши ва инвестиция жараёнларини диверсификация қилиши аниқланди.

Тадқиқот методологиясида қиёсий таҳлил, иқтисодий-статистик усуллар ҳамда хорижий тажрибани солиштириш орқали амалий натижаларга эришилди. Олинган маълумотлар таҳлили шуни кўрсатдики, ушбу молиявий дастакларни комплекс тарзда жорий этиш хорижий сармояларнинг оқилона кириб келишини таъминлаб, миллий иқтисодиётнинг инвестициявий жозибадорлигини ошириши мумкин.

Таҳлил ва натижалар

Инвесторлар хусусий бозорларнинг узоқ муддатли истиқболлари ҳақида оптимистик бўлиб қолмоқда. Ишонч хусусий бозорлар геосиёсий ноаниқлик ва кўпроқ бозорларда кўп бозорларда мақсадли кўрсаткичдан юқори бўлган инфляция билан боғлиқ бўлган глобал ўсиш каби қисқа муддатли қийинчиликларни энгиш учун тизимли мослашувчанликка эга эканлигига ишонилдан келиб чиқади. Корхоналарнинг ўзгаришларга мослашишга чидамлилиги ва сунъий интеллект каби технология мегатрендларининг трансформацион салоҳияти инвесторларга хусусий бозорлар 2024 йилда ва ундан кейин ҳам жозибадор инвестиция имкониятларини тақдир қилишда

давом этишига ишонч бағишлади⁷. Adams Streetнинг тўртинчи йиллик глобал институционал инвестор сўрови шуни кўрсатдики⁸:

Респондентларнинг 88 фоизи хусусий бозорлар узоқ муддатда давлат бозорларидан ўзиб кетишда давом этишига рози, бу ўтган йилги сўровда бу кўрсаткич 86 фоизни ташкил этган.

Инвесторларнинг 67 фоизи 2025 йилда хусусий бозор инвестициялари ошишини кутмоқда. Респондентларнинг 39 фоизи фоиз ставкаларининг ошиши ва инфляцияни хусусий бозорлардаги энг катта ташвиш деб билишади, бу олти ойдан кўпроқ вақт олдингига нисбатан паст. Инвесторларнинг 88 фоизи фоиз ставкалари 2025 йил охиригача тушишини кутмоқда. Сармоядорларнинг 60% дан ортиғи атроф-муҳит, ижтимоий ва бошқарув (ЭСГ) масалалари уларнинг инвестиция стратегияларида ҳаракатлантирувчи омил эканлигини айтишди. Респондентларнинг ярми молиявий хизматларни 2025 йилда энг яхши инвестиция имкониятларини тақдим этишига ишонадиган сектор деб атаган, ундан кейин технология, соғлиқни сақлаш, дастурий таъминот ва энергия. Респондентларнинг ярмидан кўпи АҚШдаги сиёсий ноаниқлик 2025 йилдаги энг катта геосиёсий хавф, деб ҳисоблайди. Респондентларнинг 21 фоизи Шимолий Америка 2025 йилда энг яхши инвестиция салоҳиятини таклиф қилишини айтган бўлса, бу ўтган йилга нисбатан 5 фоизга камайган. Хитойда 19% энг яхши инвестиция имкониятлари бўлиши прогноз қилинган бўлсада, бу ўтган йилга нисбатан 3 фоизга камайишини англатади. Ривожланаётган Осиё-Тинч океани минтақаси 4 фоиз пунктга ўсиб, 13 фоизга, Европада эса 2 фоизга ўсиб, 20 фоизга кўтарилган.

Мамлакат иқтисодиётига тўғридан-тўғри инвестицияларни жалб этиш имкониятлари охириги йилларда турли глобал ўзгаришлар оқибатида пасайиб кетаётганлигини кўриш мумкин. Бу эса молия бозорида уларнинг турли дастакларидан фойдаланиш орқали инвестицияларни жалб этиш имкониятларини кўриб чиқиш зарурлигини белгилаб беради. Бундай усуллардан фойдаланиш амалиётида кейинги йиллардан кенг ривожланиб бормоқда. Молиявий дастакларнинг турли усуллари орқали инвестицияларни жалб этиш механизмларидан фойдаланиш амалиёти айниқса ривожланган давлатлар иқтисодиётида кенг қўлланилмоқда. Ҳозирги кунда молия бозорининг муҳим воситаларидан “Roadshow” ни келтириб ўтиш мумкин.

Ушбу воситанинг биринчи қисмида таҳлил амалга оширилади, таҳлилчиларнинг ишидан сўнг, инвесторларнинг компанияга қизиқиши борлигига ишонамиз. У кучли зарба билан мустаҳкамланиши керак. Шунинг учун, таҳлилчилар ишидан кейинги маркетинг босқичи роуд-шоу ҳисобланади. Роудшоулар компаниянинг IPO маркетинг дастурининг энг муҳим қисмидир. Бунда ушбу мамлакатга инвесторлар эмас, балки эмитент компаниянинг топ-менежерлари компанияни инвесторларга шахсан таништириш учун потенциал инвесторларнинг “яшаш жойлари”га борадилар. Дастурнинг диққатга сазовор қисмини тайёрлаш жуда жиддий бўлиб, Букруннерлар билан биргаликда ўтказадиган род-шоу учун тақдимотни тайёрлаш ва “яратиш” билан мумкин бўлган саволлар ва уларга жавоблар рўйхатини тузиш билан бир қаторда, менежерлар ҳақиқий тақдимот учун жиддий ўқитилади. Улар кўпинча нотиқлик ва сахна кўринишларида маслаҳатчилар ва мураббийлардан фойдаланадилар, улар менежерларни “тарбиялайдилар” – ўқув тақдимотлари камерада суратга олинади,

⁷ <https://www.adamsstreetpartners.com/insights/2024-global-investor-survey/>

⁸ <https://www.adamsstreetpartners.com/insights/2024-global-investor-survey/>

сўнгра имо-ишоралар, интонация, сўзлар синчковлик билан таҳлил қилинади. Тақдимотлар бир неча марта такрорланади, улар тақдимотнинг ўқув "югуришлари" ва савол-жавоб сессияларини (тақдимот бўйича савол-жавоб сессиялари) ташкил қилади. Тақдимотнинг ўзи одатда ёрқин ва ҳаяжонли бўлиб, шiorлар ва видео сармоядорлар учун энергия ва ҳаяжонли кайфиятни яратади.

Roadshow тадбирлари таклиф ҳақида кўпроқ маълумот олишга қизиққан юзлаб харидорларни жалб қилиши мумкин. Тадбирлар мультимедиа тақдимотлари ва онлайн савол-жавоб сессияларини ўз ичига олиши мумкин. Кўпгина компаниялар IPO олдидан бир неча ой ва ҳафталарда кичикроқ шахсий учрашувлар ўтказиши мумкин, аксарияти эса иштирок эта олмайдиганлар учун ўз тадбирларини жонли эфирга узатади. Roadshow давомида ёритилган баъзи мавзулар компания тарихи ва келажакдаги режаларни ўз ичига олади. Бошқа маълумотлар қуйидагиларни ўз ичига олиши мумкин:

1-расм. Roadshow давомида ёритиладиган баъзи мавзулар⁹

Ҳамма Roadshowлар IPO ни ўз ичига олмайди. Дарҳақиқат, компаниялар бозорга чиқмаса ҳам, инвесторлар билан гаплашиш учун шаҳарма-шаҳар саёҳат қиладиган ҳолатлар мавжуд. Улар битимсиз родшоулар (НДРС) деб аталади. Ушбу родшоулар раҳбарлар жорий ва потенциал инвесторлар билан гаплашганда содир бўлади, лекин улар капитал ёки қарз қимматли қоғозларини таклиф қилмайди. Ушбу битимсиз Roadshowлар инвесторларга компаниянинг жорий бизнеси ва келажакка қарашлари ҳақидаги янгиланишларни ўз ичига олган оммавий ахборотни тақдим этиш учун ўтказилади. Ушбу битимсиз Roadshowлар компаниянинг қандай ишлаши ҳақида хабардор қилиш учун асосий инвесторлар билан учрашувларни ўз ичига олади.

Roadshowнинг ўзи компания менежерлари банкирлар ҳамроҳлигида дунёнинг бир қанча йирик молия марказларида бир ёки икки ҳафта давомида ташкил этадиган тақдимотларнинг машаққатли марафонидир. Тақдимот одатда 20-25 дақиқа давом этади, сўнгра савол-жавоб сессияси. Инвестор саволлари бизнеснинг барча соҳаларига, масалан, стратегия ва уни амалга ошириш, молиявий ҳолат, бошқарув тузилмаси, бизнес рентабеллигининг асосий омиллари, бизнеснинг ўзига хос хусусиятлари ва бошқаларга тегишли бўлади.

Баъзи тақдимотларда бир неча юз киши иштирок этади. Тақдимотлардан ташқари, банкирлар ўзларининг муҳим потенциал инвесторлари учун яккама-якка учрашувлар ташкил қиладилар. Техник жиҳатдан, бу ҳолатда, столнинг бир томонида бир киши - потенциал инвесторнинг вакили, иккинчисидан - компания топ-менежерлари, ҳуқуқшунослар, букруннернинг инвестиция банкирлари, шунингдек, букруннернинг оломони ўтиради. Тақдимот ва савол-жавоб сессиясида инвесторлар менежерлардан компаниянинг истиқболлари ҳақида иложи борица кўпроқ маълумот олишга ҳаракат қиладилар¹⁰.

Таҳлилчилар ва роудшоуларнинг мақсади инвесторлардан акцияларни сотиб олиш бўйича таклифларни олиш, одатда акцияларнинг нархи ва сонини ўз ичига олади.

Амалиётда Roadshow ўтказган компаниялардан Хитойнинг электрон тижорат гиганти Alibaba Group 2014 йилда 25 миллиард доллар йиғиб, барча даврлардаги энг йирик IPO га эга бўлди (2014 йилда ўз листингига киритилди), андеррайтерлар эса 300 миллион доллар йиғишди. IPO шу қадар муваффақиятли бўлдики, унинг дебютида акциялар нархи 38% га кўтарилди. Аммо IPO ҳаяжонлари акциялар савдоси бошланишидан анча олдин бошланган. Род-шоу молиявий маълумотлар билан бир қаторда компаниянинг ҳаммуассиси ва раис Жек Ма томонидан ривоят қилинган ва олиб борилган видео тақдимотини ўз ичига олган. Roadshow сармоядорлар орасида шунчалик муваффақиятли бўлдики, бу IPO нархлари диапазони аввал эълон қилинган \$60 дан \$66 гача бўлган диапазондан \$66 дан \$68 гача кўтарилишига олиб келди. Бу нарх оралиғидаги катта ўсиш каби кўринмаслиги мумкин, аммо шуни ёдда тутиш керакки, компания IPO пайтида 300 миллиондан ортиқ акцияларни сотган¹¹.

Қимматли қоғозлар бозорининг кўплаб орқада қолган кўрсаткичларидан бири IPO (Initial Public Offerings) инвесторларга иқтисодиёт пасайиш ёки кўтарилиш кайфиятига қараб кетаётганлигини англатади. 2020 йилда M2 пул таклифининг мисли кўрилмаган ўсишидан сўнг, IPO чиқарилиши 2021 йилда 142,2 миллиард долларга тенг бўлган 1035 та барча рекордларни янгилади.

2024 йил 225 та IPO билан ёпилди, бу деярли 2019 йилдаги 232 та даражага етди. 2025 йилда 62 та IPO ишга туширилди, 7 таси инвесторларнинг қизиқиши йўқлиги сабабли бекор қилинди. Йилдан буён ойлик IPO лар сонига кўра, бу 2024 йилнинг шу даврига нисбатан 88% га кўп, 2025 йилда IPO ни ишга туширишлар сони тенг ёки кўпроқ бўлиши керак. Делоитте компаниясининг 2025 йилги IPO Маркет Оутлоок 2025 ҳисоботида кўра, бу 2024 йилда 29,6 миллиард долларга нисбатан 45-50 миллиард долларлик капитал йиғилган бўлиши керак¹².

Молия бозорининг яна муҳим воситаларидан бири ҳозирги кунда жуда кенг қўлланилаётган робот маслаҳатчи ҳисобланади. Acorns - бу робот-маслаҳатчи бўлиб, у ўз фойдаланувчиларига ўзларининг рақамли платформаларига микро-инвестиция қилиш орқали кичик миқдорлар ва бепул ўзгаришлар киритишга имкон бериш орқали инвестицияларни янада қулайроқ қилишга қаратилган¹³.

Бундан ташқари янги лойиҳаларга инвестицияларни жалб этишда молия бозорининг турли воситаларидан фойдаланилмоқда. Юқоридаги усуллардан фарқли

¹⁰ <https://econ.wikireading.ru/19492>

¹¹ <https://tyulyagin.ru/investicii/roadshow-roud-shou-pri-ipo-cto-eto-takoe.html>

¹² <https://www.investing.com/analysis/top-3-ipos-to-watch-out-for-in-2025-200658144?>

¹³ <https://www.investopedia.com/articles/company-insights/083016/top-5-companies-owned-bain-capital-ihrt.asp>

ўлароқ, ушбу усуллар асосан янги лойиҳаларни молиялаштиришга эътибор қаратилади.

1. Янги лойиҳаларга инвестициялар

Агар компания чет элда нолдан бутунлай янги бўлинма яратса, у Greenfield Investment деб аталади. Шундай қилиб, инфратузилма, инсон ресурслари, қўллаб-қувватлаш хизматларини сотиб олиш, сотувчилар ва бошқалар. бизнес юритиш учун зарур бўлган ҳамма нарса нолдан қурилган.

2. Браунфилдга инвестициялар

Brownfield Investment - бу инвестиция компанияси мавжуд бизнесга / объектга сармоя киритади, компания капиталининг бир қисмини ёки тўлиқ қисмини олади ёки ўз ишлаб чиқариш фаолиятини амалга ошириш учун ишлаб чиқариш объектларини / инфратузилмасини ижарага олади.

Brownfield Investment сармоясини кўпинча компания янги мамлакатга сармоя киритмоқчи бўлган ва ўз фаолиятини бошлашни хоҳласа, лекин янги компанияга инвестиция қилиш билан боғлиқ юқори бошланғич харажатларни ўз зиммасига олишни истамаса амалга оширилади (яшил инвестициялар - бу тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар бўлиб, бу ерда хорижий давлатдаги мавжуд объектлардан фойдаланиш ўрнига инвестор у ерда ўзининг янги бизнесини бошлайди - асосан янги компания очиш ёндашуви орқали). Brownfield Investmentsнинг асосий мақсади у ерда мавжуд бўлган корхоналар орқали янги ташқи бозорга чиқишдир¹⁴.

Brownfield Investmentлари билан компания мавжуд объектлар ва инфратузилмага қўшилиш ва сотиб олиш (M&A) битими орқали сармоя киритади ёки хорижий давлатдаги мавжуд объектларни ижарага олади.

Браунфилд сайтларига инвестиция қилиш бир қатор афзалликларга эга, жумладан:

Янги чет эл бозорига тезда кириш қобилиятини беради; мавжуд объектлар, инфратузилма ва тармоқдан фойдаланиш орқали доимий харажатларни камайтириш имконини оширади; мавжуд ходимларни сайтга жойлаштириш орқали меҳнат ва ўқитиш харажатларини камайтиришга эришилади; мавжуд ҳукумат ёки тартибга солиш рухсатномалари ва лицензияларини ўз ичига олиши мумкин.

Сайтнинг талабларга жавоб беришига, ўзгартиришлар киритилишига ёки сайтдан катта ўзгартиришларсиз ёки янгиланишларсиз фойдаланиш мумкинлигига қараб, амалиётда фаолият олиб бораётган компанияга инвестиция қилиш янги компанияга инвестиция қилиш билан солиштирганда жуда тежамкор вариант бўлиши мумкин.

Фаолият олиб бораётган компанияга инвестиция қилиш, шунингдек, бир қатор мумкин бўлган камчиликларга эга, жумладан:

Объект ёки инфратузилма сезиларли даражада модернизация қилишни талаб қилиши мумкин, бу эса хорижий инвестициялар нархини оширади.

Объект эски бўлиши мумкин ва шунинг учун юқори техник ва техник хизмат кўрсатиш харажатларини талаб қилади.

Объектни янги ишлаб чиқариш эҳтиёжларига мослаштира олмаса, операцион самарадорликни пасайтириш мумкин.

Мавжуд имкониятлардан фойдаланиш билан боғлиқ микёслаш ва кенгайтириш муаммолари бўлиши мумкин.

Жойлашув чекловлари

Кутилмаган солиқ ва тартибга солиш муаммолари бўлиши мумкин

2-расм. Brownfield Investment амалга оширишдаги муаммоли ҳолатлар¹⁵.

Crowdinvesting - бу инвесторлар тақдим этадиган краудинвестинг тури лойиҳада иштирок этиш улуши эвазига лойиҳаларни молиялаштириш.

Акциядорлик краудфандинг - бу хусусий компаниянинг қимматли қоғозларини инвестициялар учун бир гуруҳ одамларга онлайн таклиф қилиш ҳамда капитал бозорларининг бир қисми ҳисобланади. Акциядорлик краудфандинг бизнесга сармоя киритишни ўз ичига олганлиги сабабли, у кўпинча қимматли қоғозлар ва молиявий қондаларга бўйсунди. Акциядорлик краудфандинг, шунингдек, краудинвестинг, инвестиция краудфандинг ёки крауд-эквити деб ҳам аталади¹⁶.

Акциядорлик капитали краудфандинги - бу инвесторларнинг кенг гуруҳига капитал эвазига стартап ва кичик бизнесни молиялаштириш имконини берувчи механизм. Инвесторлар бизнесга пул беришади ва бу бизнеснинг кичик бир қисмига эгалик қилишади. Агар бизнес муваффақиятли бўлса, унинг қиймати ошади, худди шу бизнесдаги улуш қиймати - бунинг акси ҳам тўғри. Акциядорлик краудфандингнинг имкониятлари шуни кўрсатадики, унинг салоҳияти муваффақиятга эришиш учун кичик сармояни қидираётган стартаплар учун энг катта, аммо кейинги молиялаштириш (кейинги ўсиш учун зарур) бошқа манбалардан олиниши мумкин.

Crowdfunding инвесторларни ҳимоя қилиш учун тартибга солинади. Краудфандинг платформаларидаги ижодкорлар кўпинча тажрибасиз ва молиялаштирилган лойиҳаларни келишилган муддатларда яқунлаш имконига эга эмаслар. Бундан ташқари, ҳаваскор инвесторлар лойиҳаларни текширмасалар ва бошқа инвесторларнинг молиялаштириш тарихи бўйича "бепул юриш" га учрамасалар, фирибгарликка мойил бўладилар. Энг муҳими, платформа томонидан бошқариладиган дастлабки лойиҳаларда умумий муваффақиятсизлик хавфи мавжуд.

Ушбу ҳолатларни олдини олиш мақсадида турли давлатларда қонун йўли билан тартибга солинади.

¹⁵ Муаллиф ишланмаси.

¹⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Equity_crowdfunding

Аргентина давлатида гарчи бунга Фуқаролик кодекси рухсат берган бўлсада, у тартибга солинмаган ва бу вазифани яқинда Қимматли қоғозлар бўйича Миллий комиссия (CNV), назорат, тартибга солиш, назорат ва ижро органи бўлган агентлик амалга оширди. Аргентина краудфандинг модели CNV томонидан ваколат берилган ва рўйхатдан ўтган корпорация томонидан бошқарилиши керак бўлган краудфандинг платформалари орқали амалга оширилади. Бошқа талаблар қаторида у ҳуқуқий тузилмага, устав ва корпоратив мақсадларга, исмга, рўйхатдан ўтган манзилга, акциядорларни рўйхатдан ўтказишга, ўз веб-сайтига ва электрон почта манзилига эга бўлиши керак.

Австралияда хайрия орқали маблағ йиғишда алоҳида фаолият сифатида краудфандинг тақиқланган эмас. Қарз ёки ўз капитали орқали маблағларни жалб қилишда Корпорациялар тўғрисидаги қонун қоидалари ҳисобга олиниши керак.

2015 йил август ойида Австрияда краудфандинг ва инвестицияларнинг бошқа муқобил шакллари махсус тартибга солувчи янги қонун қабул қилинди. Қонун нафақат тадбиркорлар учун инвестицияларнинг ушбу шаклини янада қулайроқ қилиш, балки инвесторларни янада яхшироқ ҳимоя қилиш ва суиистеъмолликнинг олдини олиш учун краудфандингнинг аниқ ҳуқуқий асосларини яратишга қаратилган.

Бельгияда маҳаллий краудфандинг сайтлари 2011 йилдан бери фаолият юритиб келмоқда ва қонунчилик уларни қамраб олиш учун 2014 йил апрель ойида мослаштирилган. Бу краудфандинг орқали лойиҳаларга 300 000 еврогача маблағ йиғиш имконини берди, агар индивидуал краудфандинг инвестициялари 1000 евродан паст бўлса. Қонуннинг бундай мослашуви чекланганлиги сабабли, минтақавий ҳукуматлар қонунчиликни янада такомиллаштириш 2019 йилгача кўриб чиқиш учун устувор вазифа бўлиб қолишини тасдиқладилар ва бу Фламан ҳукумати томонидан эълон қилинган актда расман тасдиқланди.

2014 йил 19 ноябрь куни Бош вазир Ли Кетсян Давлат Кенгашига қилган мурожаатида кичик ва ўрта корхоналарнинг молиявий қийинчиликларини ечиш учун молиявий инновациялар доирасида акциядорлик краудфандингини маъқуллади. [38] 2015 йил 20 январда Хитой Қимматли қоғозларни тартибга солиш комиссияси (CSRC) биринчи краудфандинг платформасини тасдиқлади.

2020 йил 7 октябрда Европа Парламенти 2021 йил 10 ноябрда кучга кирган Европа корпоратив краудфандинг хизматларини кўрсатувчи провайдерлар (ECSP) тўғрисидаги 2020/1503-сонли Низомни (ЭИ) тасдиқлади. 2023 йил 10 ноябрдан бошлаб, ўтиш давридан сўнг, ECSP регламенти ниҳоят Европа Иттифоқи мамлакатлари миллий қоидаларини алмаштиради¹⁷.

Crowdfunding - бу инвесторлар тақдим этадиган краудфандинг тури юридик ва жисмоний шахсларга қисқа муддатли кредитлар. Сроудфундинг - бу инвесторлар тақдим этадиган краудфандинг тури лойиҳани амалга ошириш жараёнида олинган маҳсулот ёки хизматлар эвазига лойиҳаларни молиялаштириш. Сроудфундинг - бу муқобил инвестиция тури бўлиб, унда инвесторлар инвестиция платформалари орқали ривожланишнинг дастлабки босқичларида лойиҳаларни кичик миқдорда молиялаштирадилар. Сўнгги йилларда инвестиция платформаларининг машҳурлиги манба сифатида ёш компаниялар учун пул ресурслари ҳисобланади.

11 ¹⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Equity_crowdfunding

Ушбу турдаги платформаларда инвестицияларнинг асосий турлари краудфандинг, краудинвестинг ва краудфандинг бўлиб, улар краудфандинг турлари ҳисобланади. Юқорида таъкидлаб ўтганимиздек Сроудфундинг - бу ривожланишнинг дастлабки босқичида лойиҳалар ёки компанияларга, асосан, Интернет ёки ижтимоий тармоқлар орқали кичик миқдордаги жамоавий инвестицияларни англатади. 2019 йил охирида глобал краудфандинг бозори 13,9 миллиард долларга баҳоланмоқда, 2026 йил охирига келиб эса 39,8 миллиард долларгача ошиши кутилмоқда¹⁸.

Краудфандинг бозори ривожланган мамлакатларда (масалан, АҚШ, Буюк Британия, Швейцария) жисмоний шахслар ва институционал инвесторлар бундай платформаларнинг асосий инвесторлари ҳисобланади. Буюк Британияда бизнес фааришталарининг учдан бир қисми лойиҳаларга сармоя киритади.

Молия бозорини турли воситалари орқали инвестиция базасини ривожлантириш ва чуқурлаштириш, мамлакатда олиб борилаётган ислохотлар стратегиясининг жуда муҳим шarti сифатида белгиланган бўлиб, кучли инвестиция сиёсатини ўтказиш учун ушбу устувор вазифаларни амалга ошириш лозим:

биринчидан, ташқи иқтисодий фаолиятни янада эркинлаштириш борасида аниқ мақсадни кўзлаб сиёсат ўтказиш зарур. Бунда товарларни экспорт ва импорт қилишда хорижий сармоядорлар даромадларидан эркин фойдаланишларида бирмунча имтиёзли тартибни жорий қилиш;

иккинчидан, хорижий сармояларни, асосан бевосита капитал маблағлар тарзидаги сармояларни Республика иқтисодиётига кенг жалб этиш учун молия бозорини воситаларидан кенг фойдаланиш бўйича аниқ чора-тадбирлар тизимини яратиш зарур;

учинчидан, Ўзбекистонга жаҳон даражасидаги технологияларни олиб келадиган халқ хўжалигининг замонавий структурасини вужудга келтиришда ёрдам берадиган хорижий сармоядорларга нисбатан очик эшиклар сиёсатини ўтказиш. Бунда асосий эътибор молия бозорининг муҳим элементи қимматли қоғозлар бозори орқали инвестицияларни жалб этиш жараёнига қаратиш;

тўртинчидан, маблағларни энг устувор соҳаларга - республика мустақиллигини таъминлайдиган аграр секторни, ёқилғи-энергетика комплексини ҳамда бошқа базавий тармоқларни ривожлантиришга, рақобатга қодир, тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришни ўзлаштиришга сарфлаш лозим. Чунки, иқтисодиётни таркибий жиҳатдан қайта қурмай туриб, экспорт имкониятларини кенгайтириш мумкин эмас¹⁹.

Хулоса ва таклифлар

Юқоридаги хулосаларга асосан молия дастаклари орқали инвестицияларни жалб этишнинг замонавий механизмларини жалб этиш бўйича қуйидаги таклифлар ишлаб чиқилди:

1. Ҳозирги кунда республикамизда фаолият олиб бораётган акциядорлик жамиятларига битимсиз Roadshowлардан фойдаланиш тавсия этилади. Ушбу родшоулар раҳбарлар жорий ва потенциал инвесторлар билан гаплашганда содир бўлади, лекин улар капитал ёки қарз қимматли қоғозларини таклиф қилмайди. Ушбу битимсиз Roadshowлар инвесторларга компаниянинг жорий бизнеси ва келажакка

¹⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Equity_crowdfunding

¹⁹ Шакирова Г. Хорижий инвестицияларни ўзбекистон иқтисодиётига жалб этишни такомиллаштириш йўллари “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 3, май-июнь, 2017 й.

қарашлари ҳақидаги янгиланишларни ўз ичига олган оммавий ахборотни тақдим этиш учун ўтказилади. Ушбу битимсиз Roadshowлар компаниянинг қандай ишлаши ҳақида хабардор қилиш учун асосий инвесторлар билан учрашувларни ўз ичига олади.

2. Агар акциядорлик жамияти чет элда нолдан бутунлай янги бўлинма очса, у Greenfield Investmentдан фойдаланиши мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Ушбу молиявий дастак орқали акциядорлик жамиятининг инфратузилмаси, инсон ресурслари, қўллаб-қувватлаш хизматларини сотиб олиш, сотувчилар ва бошқалар. бизнес юритиш учун зарур бўлган ҳамма нарса нолдан қурилишини таъминлашга ёрдам беради..

3. Молиявий дастакнинг яна бир тури акциядорлик краудфандингдан фойдаланиш таклиф этилади. Ушбу дастак - бу хусусий компаниянинг қимматли қоғозларини инвестициялар учун бир гуруҳ одамларга онлайн таклиф қилиш ҳисобланади.

4. Акциядорлик жамиятларига инвестицияларни жалб этишда Сроудфундинг туридан фойдаланиш тавсия этилди. Бу муқобил инвестиция тури бўлиб, унда инвесторлар инвестиция платформалари орқали ривожланишнинг дастлабки босқичларида лойиҳаларни кичик миқдорда молиялаштирадilar. Сўнгги йилларда инвестиция платформаларининг машҳурлиги манба сифатида ёш компаниялар учун пул ресурслари ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Кларк Дэвид. Инвестиционный портфель Уоррена Баффета./ перев. Сергей Борич. 2015 г. 166 стр. 44 иллюстрации. ISBN: 978-985-15-2331-9.

2. Рич Джейсон. Краудфандинг. Справочное руководство по привлечению денежных средств./ <https://a.co/d/iLy51ye>.

3. Шакирова Г. Хорижий инвестицияларни ўзбекистон иқтисодиётига жалб этишни такомиллаштириш йўллари “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 3, май-июнь, 2017 й.

4. Saribaeva A. JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN ISSN(Online): 2984-6722 SJIF Impact Factor |(2023): 5.887 Volume-7, Issue-1, Published | 20-01-2024 |

5. Nurbek Kh. Attracting Foreign Investment: A Catalyst for Economic Growth and Global Partnership. AMERICAN Journal of Public Diplomacy and International Studies Volume 02, Issue 03, 2024 ISSN (E):2993-2157

6. https://russellinvestments.com/content/dam/ri/files/us/en/insights/global-market-outlook/2024_annual_gmo_full_report.pdf

7. <https://www.adamsstreetpartners.com/insights/2024-global-investor-survey/>

8. <https://www.adamsstreetpartners.com/insights/2024-global-investor-survey/>

9. <https://tyulyagin.ru/investicii/roadshow-roud-shou-pri-ipo-chto-eto-takoe.html>

10. <https://econ.wikireading.ru/19492>

11. <https://tyulyagin.ru/investicii/roadshow-roud-shou-pri-ipo-chto-eto-takoe.html>

12. <https://www.investing.com/analysis/top-3-ipos-to-watch-out-for-in-2025-200658144?>

13. <https://www.investopedia.com/articles/company-insights/083016/top-5-companies-owned-bain-capital-ihrt.asp>

14. <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/management/brownfield-investment/>
15. https://en.wikipedia.org/wiki/Equity_crowdfunding
16. https://en.wikipedia.org/wiki/Equity_crowdfunding
17. https://en.wikipedia.org/wiki/Equity_crowdfunding
18. <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025>
19. <https://www.state.gov/reports/2024-investment-climate-statements/uzbekistan/>